fahs

Medlemsblad for Frederiksborg Amts Historiske Samfund

NUMMER 1 Februar 2017 31. ÅRGANG

Nyt fra bestyrelsen

Kære medlemmer

Så skiftede vi årstal på bladets forside. Lad os med optimisme se frem til et år, hvor vi ved indbyrdes hjælp kan **styrke vores gamle forening**. Lad os inspirere venner og bekendte til et medlemskab - eller forære dem et!

Rigtig mange har nu betalt deres **kontingent for 2017.** Og har husket at påføre **medlemsnummer**. Tak for det. Husk, at stemmeret ved generalforsamlingen kræver betaling senest ved dennes start.

Af personlige årsager har vores kasserer desværre måttet trække sig i løbet af 2016. Vi skal ikke blot **finde en ny kasserer, men også et par mere til bestyrelsen,** så vi bliver flere til at komme med inspiration til arrangementer og til at løse de nødvendige opgaver.

På bestyrelsens vegne
Niels Nielsen

Forside billede: Interiør fra "Slægternes Hus" i Stenløse, hvor man lever op til Oehlenschlägers ord: "De higer og søger i gamle bøger".

Kontingent indbetaling: Nordea,
Registreringsnummer: 2670
Kontonummer: 4374 709 599

FAHS
Medlemsblad for Frederiksborg Amts Historiske Samfund
Tryk: Nofoprint
Tilrettelæggelse og layout: Niels Nielsen (ansvh.) og Torben Bill-Jessen
FAHS udkommer 4 gange årligt, februar, maj, august, november.
Artikler sendes til redaktøren.

Bestyrelsen:
Niels Nielsen (formand & redaktør)
Margrethe Krogh Sørensen (næstfm.)
Vakant (kasserer)
Eva Tønnesen
Verner Bylov Larsen (sekretær)
Susan Johnsen (suppleant)

Kontakt til foreningen:
fahs.post@gmail.com
Niels Nielsen, tlf. 4752 8408
niels@nielsenskibby.dk
Vedr. medlemskab: Margrethe Krogh
margrethekrogh@gmail.com

På **www.fahs.dk** finder man bl.a. opdaterede oplysninger om udflugter og foredrag.
Desuden registeret til årbøgerne 1906-2000 samt en oversigt over de ældre årbøger, som foreningen stadig har til salg ved henvendelse til Niels Nielsen.

Baadfarten på Furesøen, Lyngby Sø og Bagsværd Sø

af Jeppe Tønsberg

Siden 1894 har Baadfarten på Furesøen, Lyngby Sø og Bagsværd Sø hver sommer sejlet lystsejlads med passagerer. Med udgangspunkt i Lyngby, hvor sejladsen dirigeres via radio fra Baadfartens kontor, udgår der ruter til Frederiksdal og til anløbspladser ved Bagsværd Sø, f.eks. Sophienholm. På Furesøen er der ruter fra Frederiksdal til Furesøbad ved Farum og fra Furesøbad til Holte Station.

Der findes flere andre bådfarter i Nordsjælland: på Arresø, Esrum Sø og Slotssøen i Hillerød. Hertil kommer det gamle dampskib S/S Skjelskørs sejlads på Roskilde Fjord. Fælles for dem alle er, at de udelukkende sejler lystsejlads, altså ikke passagertransport som del af det offentlige trafiksystem. Naturligvis kan man sejle lystture f.eks. med færgerne omkring Isefjorden eller over Øresund; men denne artikel handler udelukkende om egentlige bådfarter, hvor ruten typisk er forholdsvis kort og slutter ved sit udgangspunkt.

Større bådfarter findes andre steder i Danmark. De største er Københavns havnerundfart (hhv. Canal Tours og Nettobådene) og bådfarten på Silkeborgsøerne; men der er også regelmæssig sejlads på f.eks. Odense Å, Haderslev Fjord og søerne ved Maribo og ved Viborg.

Der er forskellige traditioner for sejladsen på de enkelte søer; men i næsten alle tilfælde har det udelukkende drejet sig om lystsejlads. På Slotssøen i Hillerød begyndte det med, at Christian den Fjerde som prins sejlede med store modeller af datidens orlogsskibe (jf. FAHS Medlemsbladet 2015 nr. 2), og på Esrum Sø var det Fredensborg Slots bygherre kong Frederik den Fjerde, der havde et miniaturesejlskib med tilhørende bådehus (jf. Jan Steenberg: Skipperhuset, i: Fra Frederiksborg Amt 1961 s. 71-93).

De nordsjællandske bådfarter

Lad os kort se på de nordsjællandske bådfarter hver især, inden vi hører om Baadfarten på Furesøen og dens brogede historie.

På ***Esrum Sø*** sejler et anpartsselskab med to ældre klinkbyggede træbåde, Rolf fra 1909 (indtil 1956 Herman, rummer 24 passagerer) og Viking fra 1917 (godkendt til 50 passagerer). Bådene er åbne, og der sejles kun på bestilling. Det mest interessante ved denne bådfart er egentlig dens anlæg på land, Skipperhuset med tilhørende bygninger. Det oprindelige

"Viking" på Esrum Sø ved Skipperhuset (Foto: Jeppe Tønsberg)

bådehus fra 1726 med et bassin i midten er stadig i brug, og her ligger de to passagerbåde fortøjet. Bådehuset var fra begyndelsen bygget med meget høj tagrejsning og en høj port i gavlen ud til søen, så Frederik den Fjerdes lystyacht kunne sejle ind uden at lægge masten ned. I gavlen mod land var der en åbning svarende til porten, så man kunne se skibet ligge derinde med søen som baggrund. Senere blev bådehuset ombygget til anden brug, men står i dag restaureret og ført tilbage til sin oprindelige skikkelse. Nu er bassinet dog støbt i beton med mulighed for at aflukkes med en flytbar spunsvæg og tømmes for vand som en tørdok. Her står "Viking" på bunden om vinteren, indendørs og tørt, medens den mindre "Rolf" opbevares andetsteds.

På ***Arresø*** sejler et partsrederi med passagerbåden "Frederikke" fra 1956, der må medføre 50 passagerer. Båden er bygget af træ og forsynet med tag. Båden hed oprindeligt "Hønen" og sejlede i Københavns Havn mellem Nordre Toldbod og Holmen. Den var udelukkende beregnet for Holmens ansatte, når de skulle til og fra arbejde. "Frederikke" har sejlet på Arresø siden 1992. Den har anløbsplads ved Arresødal i kanalen mellem søen og Roskilde Fjord, hvor turen på en times varighed starter og slutter. Desuden sejles i højsæsonen nogle ture fra Ramløse havn på nordsiden af Arresø. Om vinteren tages båden på

"Frederikke" på Arresø i kanalen ved Frederiksværk (Foto: Jeppe Tønsberg)

land i Auderød Havn på nordspidsen af næsset, der rager ud i Arresø sydfra.

På ***Slotssøen*** *i Hillerød* sejler et partsrederi med båden "Den lille færge", der egentlig hedder "Frederiksborg". Båden, der er bygget af jern, må medtage 30 passagerer på turen Slotssøen rundt på ca. en halv time. Trods den klodsede overbygning er det en ganske flot og elegant båd, når man ser nærmere på dens skrog. Båden er egentlig tegnet som redningsbåd til motorskibet "Jutlandia" i 1950, men da "Jutlandia" skulle bruges som hospitalsskib, blev der brug for større redningsbåde. Tegningen blev derfor kun anvendt til denne ene båd, der blev bestilt og bygget til sin nuværende anvendelse på Helgoland Værft i Helsingør. Om vinteren opbevares båden indendørs.

"Den Lille Færge" på Slotssøen i Hillerød (Foto: Jeppe Tønsberg)

"S/S Skjelskør" på Roskilde Fjord (Foto: Jeppe Tønsberg)

På ***Roskilde Fjord*** sejler "Foreningen til Gamle Skibes Bevarelse" med det lille dampskib S/S "Skjelskør" fra 1914. Skibet blev bygget i Svendborg til at sejle på ruterne fra Skælskør til Omø og Agersø. Da den kortere sejlads til øerne fra Stigsnæs begyndte i 1962 med nye færger, blev "Skjelskør" solgt til ophugning, men blev i sidste øjeblik reddet af den nystiftede forening. Skibet, der må medtage 80 passagerer, sejler ture fra Frederikssund på en times varighed om søndagen i sommersæsonen, desuden længere ture torsdag aften. Skibet kommer på værft i Gilleleje om efteråret, men ligger ved kaj i Frederikssund om vinteren.

Begyndelsen til Baadfarten på Furesøen

Baadfarten på Lyngby Sø, Bagsværd Sø og Furesøen har en anden baggrund end de nævnte, idet den var stiftet med henblik på fragtsejlads. Stifteren i 1894 var noget af en projektmager, løjtnant C. F. Garde, der var medejer af Farum Kalkværk (dets store kalkgrav ved Lynge blev senere kendt som Drive-in Bio). Kalkværkets produkter blev navnlig afsat til store byggepladser i København, hvor byggematerialerne blev transporteret på hestevogne til Allerød Station på Nordbanen og derfra med toget til København og videre med hestevogne til byggepladserne. Garde forestillede sig, at godset i stedet skulle transporteres med båd fra Farum gennem Furesøen og Lyngby Sø. Fra Lyngby ville han sejle ad de kanaler, der få år tidligere var gravet som dele af Københavns Befæstning fra Lyngby til Ermelunden og derfra ned gennem Gen-

Frederiksdal i pinsen 1910. "Drine" ankommer fra Lyngby med tre slæbebåde fyldt med passagerer. På den anden side af slusen er "Prinsesse Louise" klar til at fortsætte sejladsen ud på Furesøen, ligeledes med tre slæbebåde og masser af passagerer. (Lyngby-Taarbæk Stadsarkiv).

tofte Sø til Utterslev mose. Her kunne han komme i forbindelse med det københavnske sporvognsnet. Sporvognene kørte ikke om natten, og skinnenet-

tet kunne så bruges til at køre godsvogne med byggematerialer rundt til byggepladserne.

Dengang havde København endnu ikke vandskyllende toiletter med afløb, men kun retirader med tønder, hvis indhold af latrin blev hentet af skraldemænd og kørt væk på hestevogne, såkaldt natrenovation. Garde forestillede sig, at latrinen i stedet kunne transporteres med godsvognene og bådene på tilbagevejen til Nordsjælland og sælges til bønderne som gødning. Ideen var ikke så vanvittig, som den lyder i dag, for dengang konkurrerede kanaler endnu med jernbanerne om godstransporter, og latrin blev i stort omfang brugt som gødning. Det blev imidlertid i stedet et samarbejde mellem Københavns Renovationskompagni og jernbanerne, der fra særlige latrinstationer i København transporterede latrinen til Nordsjælland og Amager. I Nordsjælland blev det navnlig Allerød, men desuden Frederikssund, Stenløse, Kvistgård og Ballerup stationer, hvor bønderne kunne hente latrin til at gøde deres marker med. Det foregik ved Allerød Station som den sidste frem til 1925, hvor kunstgødning havde udkonkurreret latrinen.

Kanalerne i Københavns Befæstning og amfibiebåden "Svanen"

Kanalsystemet i Københavns Fæstning var inddelt i sektioner mellem stemmeværker (sluser), der regulerede vandets fald mellem de enkelte oversvømmelsesbassiner fra Furesøens til Øresunds vandoverflade, i alt en forskel på 20 meter. Bådene kunne naturligvis ikke sejle igennem stemmeværkerne, med mindre disse blev omdannet til kammersluser; men man kunne som en billigere løsning sætte hjul på bådene og trække dem på skinner rundt om opstemningerne.

Amfibiebåden "Svanen" kører på skinner fra Farum Sø til Furesøen ca. 1895. Som det ses på billedet, havde den særprægede "sejlads" langt flere tilskuere end passagerer og blev derfor opgivet i 1898. (Lyngby-Taarbæk Stadsarkiv).

Det lykkede endda C. F. Garde at anskaffe en dampbåd med hjul, der kunne drives af bådens dampmaskine. "Svanen" kom imidlertid kun til at sejle med passagerer på Farum Sø og Furesøen i årene 1895-99, hvor båden kørte på skinner mellem de to søer hen over Frederiksborg Landevej ved Fiskebæk. Den havde træk på det forreste hjulsæt og bremse på det bageste, og passagererne måtte derfor først gå frem i båden, indtil den nåede op på det højeste punkt af skinnerne, og derefter gå tilbage i båden på nedturen, for at hjulene kunne stå fast på skinnerne. Skruen kunne ikke frakobles under kørslen, og på grund af rystelserne var turen temmelig ubehagelig for passagererne. "Svanen" sejlede fra 1899 til 1940 kun på Furesøen, hvorefter den kom til Københavns Havn som bugserbåd og i 1942 stødte på en mine og sank.

Baadfartens ruter og både

Foruden ruten Lyngby-Frederiksdal, der har været besejlet siden 1894, og Frederiksdal-Fiskebæk siden 1895, kom der fra 1896 en rute fra Holte Station gennem kanalen fra Vejlesø ud til Furesøen og rundt om Næsset til Dronninggård (nu Næsseslottet). Her var der åbnet et hotel i 1895, og rutens formål var at transportere hotelgæsterne fra og til stationen. Desværre havde man forkøbt sig på en for stor båd, der ikke passede til kanalen – ved høj vandstand kunne bådens skorsten ikke komme under broen for Dronninggårds Allé, og ved lav vandstand gik båden på grund.

Desuden kom der i 1913 en rute fra Lyngby til forskellige anløbspladser ved Bagsværd Sø, efter at broen over kanalen mellem Lyngby Sø og Bagsværd Sø (Nybro) var blevet forhøjet. Begge disse ruter blev senere overtaget af Baadfarten og besejles stadig.

For en historisk betragtning er begyndelsen til de enkelte ruter det mest interessante ved Baadfarten. Siden har der som nævnt været regelmæssig sejlads på ruterne med skiftende dampdrevne og senere motordrevne både. I dag sejler "Prinsesse Alexandrine" fra 1895 (47 passagerer) og "Prins Christian" fra 1896 (52 pass.) samt "Dana" fra 1934 (60 pass.) og "Svanen" fra 1954 (60 pass.) på Lyngby og Bagsværd søer. De to førstnævnte havde oprindeligt dampmaskine, men fik senere benzinmotorer og i dag dieselmotorer ligesom Baadfartens øvrige både. Deres længde (11-12 meter) begrænses af, at de skal kunne vende i Fæstningskanalen i Frederiksdal og ved Lyngby Hovedgade. På Furesøen sejler de større både "Furesøen" fra 1948 (80 pass.) og "Hjortholm" fra 1955 (85 pass.) Disse to både er forsynet med ekkolod på grund af den meget skiftende dybde i Furesøen, hvor der undertiden på charterture skal anløbes private broer. Som en tradition fra damptiden er bådene forsynet med tag for at beskytte passagererne mod sod fra skorstenen, og

overdækningen er naturligvis også en fordel i regnvejr.

Baadfarten var privat ejet fra begyndelsen til 1976, hvor den sidste ejer havde drevet den mest som hobby siden 1970. Baadfarten var trods voksende underskud en af egnens vigtigste turistattraktioner og skulle nødigt ophøre, og den blev derfor overtaget af de seks kommuner omkring søerne (Lyngby-Taarbæk, Gladsaxe, Værløse, Farum, Birkerød og Søllerød, hvor Søllerød senere udtrådte af det kommunale partsrederi). I dag tilhører Baadfarten Lyngby-Taarbæk (3/7), Gladsaxe (2/7) og Furesø (2/7) kommuner, medens Rudersdal betaler et fast beløb til dækning af sejladsen i sit område.

Mens dette skrives, er forpagtningen af Baadfarten blevet udliciteret til det selskab, der i forvejen driver Canal Tours i København, og den fremtidige sejlads er endnu ikke fastlagt. De seks både tilhører stadig kommunerne og forventes anvendt på ruterne fremover.

Baadfartens nuværende både: (Øverst:) I Lyngby fra venstre "Prinsesse Alexandrine", "Prins Christian" (bagest), "Svanen" og "Dana". (Nederst:) I Frederiksdal fra venstre "Furesøen" og "Hjortholm". (Fotos: Jeppe Tønsberg)

Samfundet forventer at gennemføre en medlemstur på Furesøen med Baadfarten i juni 2017, hvis forholdene tillader det. Nærmere i næste blad.

FOREDRAG:
Baadfarten på Furesøen af tidligere stadsarkivar i Lyngby-Taarbæk Kommune Jeppe Tønsberg den 16. maj 2017 kl. 19.00 i Kedelhuset ved Hillerød Bibliotek.

Slægternes Hus, hvor alle er velkomne

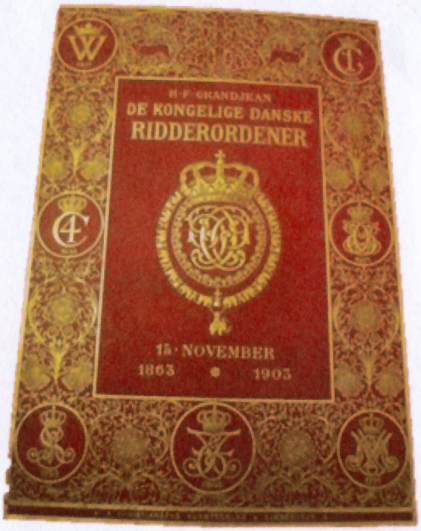
Af Arne og Ruddi Würtzen

Da det tidligere Stenløse Rådhus for små to år siden blev omdannet af Egedal Kommune til Stenløse Kulturhus, kom muligheden for, at vi kunne indrette et par lokaler til en slægtsforskercafé.

Gennem den tid Slægternes Hus har haft åbent, har vi haft besøg af gæster med forskellige interesser. Nogle kommer, fordi de har fået tid og lyst til at finde deres aner og er helt på bar bund. Andre, der er godt i gang, kommer for at høre, om vi kan hjælpe dem lidt videre, hvis de er gået i stå med deres slægtsforskning, nogen for at finde tip til et foredrag, der skal holdes om en bestemt egn, andre kommer bare for at få en slægtsforskersnak.

Vi også haft glæde af besøg af svenske og norske slægtsforskere, der har bidraget med oplysninger til Slægternes Hus' gæster.

Slægternes Hus har en stor bogsamling på næsten 3000 bind med blandt

andet laugsbøger og stater: Magister-, Læge-, Juridisk-, Farmaceu-tisk-, Ingeniør-, Skole-, Teologisk-, Købmand -, Brygger-, Hof & Stat, Kraks Blaa Bog osv.

Bøger om gårde og landmænd: JCB la Cour, Vort sogns Historie, J Jespersen, JJ Hansen samt et stort antal slægtsbøger og sogne-beskrivelser som JP Trap i de første fem udgaver, Bruun, Gliemann, Both og Sterm. Der er også bøger med orden- og medalje-modtagere.

Derudover er vi i besiddelse af otte bind af de 19 bind af Det Kongelige Landhuusholdnings-selskabs udgivelser om forskellige amter. Udgaven for Frederiksborg Amt fra 1831 er det

Frederiksborg Amt.

Sjette Stykke

af

de danske Provindsers Beskrivelse

i oekonomisk Henseende.

lykkedes os at få fat i som originalt eksemplar.

Ud over de mange bøger har Slægternes Hus også nogle gamle detaljerede landkort, hvor man blandt andet kan se, hvor de gamle vejforløb, gårde, møller, kroer, teglværker og meget andet har ligget. Oplysninger, der kan være meget nyttige for slægtsforskere og folk med interesse for lokalhistorie. Slægternes Hus' samlinger indeholder ikke kun materi-ale om Nordsjælland, men også bøger og kort over hele Danmark og nabolande.

På danske biblioteker har vi lånt forskellige slægtsbøger, som vi har taget en del notater fra. Disse notater stiller vi også gerne til rå-dighed for vore gæster. Vi har ligeledes lånt bøger helt tilbage til før
ste halvdel af 1800-tallet, hvor vi har fundet interessante og brugbare oplysninger.
Vi er glædeligt overraskede over, at det kan lade sig gøre, at låne så gammelt materiale med hjem som helt almindelig borger.

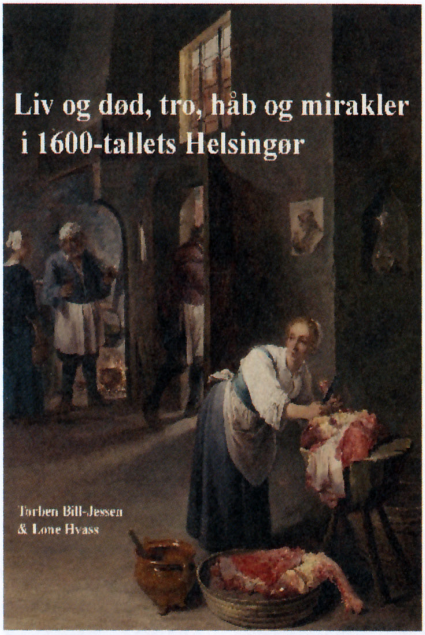
Vi er parate til en snak om din slægtsforskning
Tirsdage mellem kl. 9 og 12

Der er altid kaffe og te på kanden og småkager i dåsen.
Man behøver ikke tilmelde sig på forhånd, kik blot ind; gratis og helt uforpligtende.

Adressen er: Slægternes Hus (tæt ved indgangen fra parkeringspladsen)
Stenløse Kulturhus (tidligere Stenløse Rådhus)
Rådhustorvet 2, 3660 Stenløse

E-mail: sl-hus@mail.dk *Telefon: 30 57 82 20*

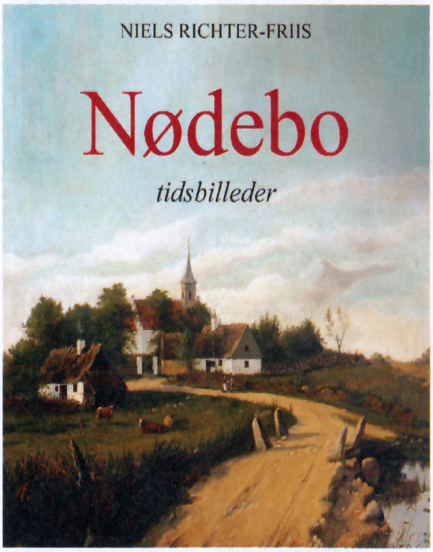
For at komme ind i Kulturhuset, bruges sundhedskortet ved den udendørs stander. Eller du kan ringe, når du er ved indgangen, så vil vi komme ud og tage imod dig.

ÅRBOG 2017 for
Frederiksborg Amts Historiske Samfund

En smagsprøve på bogens indhold:

....den store pest i 1654, hvor godt 2.000 helsingoranere dør. Tue giver gode råd mod podagra, tandpine og frost i benene. Vi hører om de hårde isvintre, hvor slagterne kunne "age, ride og gå til Helsingborg" for at hente slagtekvæg til Helsingør. Både far og søn oplever krigene med svenskerne, og Rasmus er forfærdet tilskuer til svenskernes bombardement af Kronborg og indtagelse af slottet. Knap to måneder senere overværer han et af danmarkshistoriens blodigste søslag mellem den hollandske og svenske flåde i Øresund den 29. oktober 1658 mellem Helsingør og Hveen.

ÅRBOG 2018 for
Frederiksborg Amts Historiske Samfund

ÅRBOG FOR 2018.

Af helt ekstraordinære årsager udkommer den planlagte årbog for 2018 et år før beregnet.
Altså får medlemmerne to årbøger i 2017.
Og må derfor ikke forvente nogen udgivelse i 2018.

Om årbog 2018:

Nødebo er spændende, fordi der er tale om en relativ lille enklave, der er afskærmet mod udvidelse af skov og sø. Man kan i detaljer følge udviklingen fra ni gårde til i dag. Gennemgang af realregistre, folketællinger og andre kilder har givet et uvurderligt overblik.

Flere kapitler handler om den tidsmæssige udvikling, f.eks. Over skoleundervisningen fra 1748 til i dag. Og af butiksliv og erhverv—en gang var der mange butikker og f.eks. To smedjer.

Kirken er ikke den eneste interessante bygning i byen, hvor der også har boet mange spændende personer.

Foredrag om Fredensborg Slot

Af No Widding

No Widding skriver om sit forhold til Fredensborg Slot:

Fredensborg Slot er som bekendt en perle blandt vore danske slotte og herregårde. Nordsjælland er beriget med hele tre fungerende, kongelige slotte. Men det kun dette ene, der stadig er, hvad man kunne kalde "a working castle".

Som indfødt fredensborger tager man slottet, dets udformning og brug for givet; det er først i en voksen alder, man begynder at undres.

Først undrede jeg mig over, at tårnet var placeret inde i bygningen som ét stort, åbent rum, så at fløjene var knækket sammen i en ottekant. Og over at der ikke var nogen flagstang. Ved at dykke ned i slottets og ikke mindst bygherrens historie (Frederik d. IV), afdækkedes den ene gåde efter den anden.

Kongen rejste 1692 og 1708 til Italien. Ved at følge i hans fodspor opdager man, at han har hentet inspiration i Venedig, Firenze og Lucca.

Jeg har sammen med 22 andre gennemført en sådan rejse i 2015 og vil gentage den 14.-24. sept. 2017.
Er der nogle interesserede?

Foredrag om Fredensborg Slot v/ No Widding

Søndag d. 12. marts kl. 14.00

i **Kedelhuset, Christiansgade 5,** Hillerød (bag Hillerød bibliotek)

Lokalet er handicapvenligt. Pris incl. Kaffe/the og kage: 40 kr.

Tilmelding senest tirsdag d. 28. februar på fahs.post@gmail.com

eller tlf. 4752 8408

Se nærmere omtale i bladet s. 15

Generalforsamling lørdag den 25. marts kl. 14.00

Der indkaldes hermed til ordinær generalforsamling

i **Smedenes Hus, Strandgade 46, Helsingør**

Mødelokalet er i stueplan. Kørestolsbrugere bedes benytte bagdøren.

Dagsorden ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent
2. Valg af referent
3. Bestyrelsens beretning om foreningens virksomhed i det forgangne år
4. Bestyrelsen fremlægger det reviderede regnskab til forsamlingens godkendelse
5. Forslag fra bestyrelsen eller foreningens medlemmer *(14 dages indsendelsesfrist til formanden)*
6. Valg af bestyrelsesmedlemmer, evt. valg af suppleanter
7. Valg af to revisorer
8. Fastsættelse af kontingent for det kommende år (2018)
   Kontingentbetaling for 2017 kan ske ved generalforsamlingens start
9. Evt.

Der serveres kaffe/the og kage.

Årbog for 2017 OG ÅRBOG 2018 forventes omdelt efter generalforsamlingen. Forfatterne til 2017-bogen, Lone Hvass og Torben Bill-Jessen vil fortælle lidt om indholdet og arbejdet med bogen.

Se lidt nærmere i bladet s. 14-15.